

VLIV EKONOMICKÉ KRIZE NA VÝVOZ ZBOŽÍ A STÁTNÍ PODPORU FINANCOVÁNÍ EXPORTU V ČESKÉ REPUBLICCE

THE ECONOMIC CRISIS INFLUENCE ON THE GOODS EXPORT AND SUBVENE OF EXPORT FINANCING IN CZECH REPUBLIC

Martina Šudřichová

Abstract: *The fall on foreign demand had a negative impact upon the Czech export that is an important part of the national economy. Compared with the previous period the year had registered a fall on goods export about 13,8%. The report will focus in the rating of the global economic crisis impact on the Czech export of goods. The changes will be analyzed in light of the territory and the commodity. In terms of the export strategy Czech Republic has introduced arrangements with the aim of the Czech exporters support in the time of economic crisis. Changes in the grand-in aid were introduced in other EU members as well. Examples from Germany and Slovakia will be presented being the main export markets for Czech Republic. The crisis impact on the Czech export grand-in aid will be rated. There was an increase of the total volume of the export and insured credits. The Czech export strategy starts to focus more on the SMEs support. The Czech Export Bank and the Export Guarantee and Insurance Corporation product structure has changed in the time of crisis. Changes were registered in the structure of supported contracts according to the export destination as well. The report wants to evaluate the impact of the grand-in aid changes on the Czech export activity in the time of economic crisis. There will be introduced arrangements that could streamline the export grand-in aid system and that would give to the future exporters a cheaper access to the export finance.*

Keywords: ČEB, EGAP, Export, Export Strategy, Foreign Trade.

JEL Classification: F13.

1 Úvod

Export je pro českou ekonomiku klíčovou součástí agregátní poptávky. V souvislosti s hospodářskou krizí poklesl objem vývozu téměř na všechny prioritní zahraniční trhy. Nejdůležitějším exportním trhem je pro české zboží vnitřní trh EU, především Německo a Slovensko, které se rovněž potýkají s poklesem zahraniční poptávky. Do určité míry je český export závislý právě na objemu vývozu výše zmíněných zemí (hlavně Německa). Článek poskytne přehled nejvýznamnějších teritoriálních a komoditních změn v exportu zboží ČR v důsledku celosvětové hospodářské krize.

Současná proexportní politika ČR vychází z „Exportní strategie České republiky pro období 2006 – 2010“, jejíž účinnost byla prodloužena do konce roku 2011. Nová exportní strategie má být formulována až pro roky 2012 – 2015. Vzniklé mezidobí je možné využít k diskuzi nad systémem organizace státní finanční podpory exportu

v ČR, nabídnout příklady organizace státní finanční podpory v Německu, na Slovensku a navrhnout přenesení některých prvků do českého systému.

Státní proexportní politika může významně pomoci vývozcům přestát krizové období a pomoci jim odhalit nové příležitosti. Článek seznámí s nejdůležitějšími protikrizovými nástroji státní podpory financování exportu, které byly přijaty v ČR, Německu a Slovensku. Cílem příspěvku je vyhodnotit přijatá opatření v ČR a jejich dopad na exportní aktivitu. Navrhne také některá opatření směřující k zefektivnění systému státní podpory financování exportu v ČR.

2 Formulace problematiky

2.1 Změny v teritoriální struktuře exportu zboží

Světová ekonomická krize silně dopadla na jednu z klíčových oblastí české ekonomiky, byl to právě zahraniční obchod. Vývoz českého zboží poklesl téměř na všech důležitých zahraničních trzích. Přičemž přibližně 40 % z celkového objemu vyváženého zboží míří do Německa a na Slovensko. Vzhledem k tomu, že ekonomika Německa a Slovenska je rovněž ekonomikou otevřenou, je český export do určité míry závislý na exportní aktivitě výše zmíněných zemí.

Objem vývozu zboží ČR v korunovém vyjádření do vybraných oblastí je popsán v Tab. 1. Meziroční pokles v roce 2008 činil 0,2 %, kdy nižší zahraniční poptávku na vnitřním trhu EU, v rozvojových zemích a na trhu evropských tranzitivních ekonomik zmírňuje růst exportu do Ruska. Největší meziroční pokles exportu byl zaznamenán v roce 2009 o 13,8 %. Oproti tomu v roce 2010 český export vzrostl o 17,7 % a v celkovém objemu překročil hodnotu z roku 2007 o 39 mld. Kč. Český export se dostal do kondice, ve které nebyl ani v době před začátkem hospodářské krize. Růst zahraniční poptávky po českém zboží je jedním ze signálů oživení ekonomik důležitých exportních trhů, především Německa a Slovenska. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b)

Tab. 1: Vybraná teritoria exportu zboží ČR v letech 2007 - 2010 (b.c. mld. Kč)

Země	Vývoz				Meziroč. změna '07-'08	Meziroč. změna '08-'09	Meziroč. změna '09-'10
	2007	2008	2009	2010			
EU	2113,6	2107,9	1804,7	2102,5	-0,3%	-14,4%	+16,5%
Německo	762,3	759,7	688,9	796,4	-0,3%	-9,3%	+15,6%
Slovensko	214,8	227,6	191,6	226,1	+6,0%	-15,8%	+18,0%
Rozvojové ekonomiky	84,7	82,5	92,0	100,4	-2,6%	+11,6%	+9,1%
Evropské tranzitivní ekonomiky¹⁾	26,1	24,4	18,4	20,1	-6,5%	24,2%	+9,4%
Společenství nezávislých států²⁾	92,4	106,3	75,0	100,6	+15,0%	-29,4%	+34,1%
Rusko	57,6	67,6	49,6	67,4	+17,4%	-26,6%	+35,8%
ostatní³⁾	15,9	14,3	17,0	25,1	-10,1%	+18,5%	+47,5%
Čína	14	13,2	15,9	23,2	-5,7%	+20,4%	+46,1%
Celkem	2479,2	2473,7	2131,3	2518,2	-0,2%	-13,8%	+17,7%

Pozn. 1) Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Chorvatsko, Kosovo, Makedonie, Srbsko.

2) Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán.

3) Čína, KLDK, Kuba, Laos, Mongolsko, Vietnam.

Zdroj: (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b) a vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

Porovnáme-li rok 2007, tj. období před plným propuknutím hospodářské krize, s rokem 2010 zjistíme, jak se teritoriální struktura českého exportu změnila. Nejvíce českého zboží míří stále na vnitřní trh EU, především do Německa a na Slovensko. V roce 2007 tvořil export do zemí EU 85,3 % z celkového objemu vyváženého zboží. V roce 2010 došlo ke snížení tohoto podílu na 83,5 %. Vývoz na prioritní exportní trhy do Německa a Slovenska oproti roku 2007 vzrostl. V roce 2010 v porovnání s rokem 2007 zaznamenal export do Německa nárůst o 4,5 % a na Slovensko nárůst o 5,3 %. Podíl rozvojových ekonomik na celkovém exportu nepatrně vzrostl. V roce 2007 činil 3,4 % a v roce 2010 tvořil 4,0 %. Můžeme také pozorovat rostoucí podíl vývozu zboží do Ruska a Číny. Vývoz do Ruska v roce 2007 činil 2,3% a v roce 2010 dosáhl 2,7% podíl na celkovém exportu. Vývoz do Číny v roce 2007 tvořil 0,6% a v roce 2010 dosáhl 0,9% podíl na celkovém exportu. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b)

2.2 Změny v komoditní struktuře exportu zboží

Jakým způsobem se měnila v průběhu hospodářské krize struktura exportu zboží, je možné vyčíst z Tab. 2. Největší podíl, a to nadpoloviční, vyváženého zboží na celkovém exportu zboží činí stroje a dopravní prostředky. Připočítáme-li export tržních výrobků a spotřebitelského zboží, podílí se vývoz zpracovatelského odvětví téměř 80 % na celkovém exportu zboží. V roce 2008 byl zaznamenán meziroční pokles exportu u potravin a živých zvířat, nepoživatelných surovin, tržních výrobků,

strojů a dopravních prostředků a průmyslového zboží. V roce 2009 následoval prudký pokles vývozu téměř ve všech třídách SITC¹⁵. Tržní výrobky zaznamenaly pokles o 21,6 % a stroje a dopravní prostředky o 14,6 %. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b) Propad exportu zboží českého automobilového odvětví mohl být ještě větší, nebýt různých akcí podpory prodeje osobních dopravních prostředků v zemích EU, především v Německu a Francii. Meziroční zvýšení výroby automobilů v roce 2009 vykazalo celkem pět evropských zemí: Německo o 23,2 %, Česká republika o 12,5 %, Francie o 10,7 %, Rakousko o 8,8 % a Slovensko o 6,7 %. Je velkým paradoxem, že zahraniční podpory zvýšily zájem o dopravní prostředky vyrobené v ČR. Příkladem může být automobilka Hyundai, která v roce 2009 vykazala meziroční růst prodeje na evropském trhu o 26,6 %, přičemž téměř třetina prodaných aut pochází z ČR. Automobilka Škoda vykazala v roce 2009 růst prodeje na evropském trhu o 4,1 %. (ACEA, 2011) V roce 2010, díky zvýšené zahraniční poptávce především z Německa a Slovenska, došlo k oživení a růstu exportu ČR ve všech třídách SITC. Meziroční růst vývozu zpracovatelského odvětví v roce 2010 oproti roku 2009 činil 17,6 %, tj. o 309,9 mld. Kč více. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b)

¹⁵ SITC - jednotný mezinárodní třídění zboží dle OSN

Tab. 2: Komoditní struktura exportu zboží ČR v letech 2007 - 2010 (b.c. mld. Kč)

Třídy SITC	2007	2008	2009	2010	Meziroč. změna '07-'08	Meziroč. změna '08-'09	Meziroč. změna '09-'10
0-Potraviny a živá zvířata	71,9	77,9	76,1	80,4	+8,3%	-2,3%	+5,7%
1-Nápoje a tabák	14,5	16,4	16,4	17,1	+13,1%	0%	+4,3%
2-Suroviny nepoživatelné, s výjimkou paliv	64,9	64,6	56,5	74,7	-0,5%	-12,5%	+32,2%
3-Minerální paliva, maziva a příbuzné materiály	67,5	84,3	77,3	93,2	+24,9%	-8,3%	+20,6%
4-Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky	2,1	2,8	2,6	3,8	+33,3%	-7,1%	+46,2%
5-Chemikálie a příbuzné výrobky jinde neuvedené	144,2	147,3	134,6	161,3	+2,1%	-8,6%	+19,8%
6-Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu¹⁶	501,1	482,5	378,4	441,2	-3,7%	-21,6%	+16,6%
7-Stroje a dopravní prostředky¹⁷	1343,4	1331,0	1136,3	1354,5	-0,9%	-14,6%	+19,2%
8-Průmyslové spotřební zboží	269,0	265,5	251,0	279,9	-1,3%	-5,5%	+11,5%
9-Komodity a předměty obchodu jinde nezatříděné	0,8	1,3	2,1	3,1	+62,5%	+61,5%	+47,6%

Zdroj: (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b) a vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

Porovnáním komoditní struktury exportu z roku 2007 a roku 2010 zjistíme, jakým způsobem se změnila struktura exportu ČR za období celosvětové hospodářské krize. Největší podíl na celkovém exportu činí export strojů a dopravních prostředků. V roce 2007 činil podíl exportu strojů a dopravních prostředků na celkovém vývozu 54,2 %. V roce 2010 byl zaznamenán pokles tohoto podílu na 53,8 %. Druhé místo v komoditní struktuře exportu zaujímá vývoz tržních výrobků, který v roce 2007 činil 20,2 % z celkového vývozu zboží. V roce 2010 došlo ke snížení tohoto podílu na 17,5 %. Důležitou součástí českého exportu je průmyslové zboží, které v roce 2007

¹⁶ Např. výrobky ze železa nebo oceli; pneumatiky pro osobní vozy; konstrukce a části konstrukcí ze železa nebo oceli; zámečnické výrobky, sejfy, pancéřové schránky; roury, trubky a duté profily; výrobky z buničiny a papíru.

¹⁷ Např. osobní motorová vozidla; díly a příslušenství pro osobní vozy; zařízení k automatizovanému zpracování dat; televizní přijímače; izolované dráty, kabely a ostatní el. vodiče; telefonní přístroje (včetně mobilních).

zaujímal 10,9 % z celkového vývozu. V roce 2010 došlo oproti roku 2007 k růstu tohoto podílu o 0,2 % na 11,1 %. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b)

Z uvedených ukazatelů je možné konstatovat, že se v průběhu celosvětové hospodářské krize závislost českého exportu na zpracovatelském odvětví převážně s nižší přidanou hodnotu, výrazně nezměnila. Silnou vazbu českého exportu na úzkou skupinu výrobků zmiňuje MPO ve své „Analýze konkurenceschopnosti České republiky“. Významný ukazatel je dán parametrem „*technologická náročnost exportu – 20,9 % tvoří high-tech výrobky, 42,1% medium-tech, 22,9 low-tech, a zbývajících 13,7% primární produkty a jednoduché výrobky z nich. Toto rozdělení ovšem nereflexuje skutečnou přidanou hodnotu ČR v daných výrobních postupech. Ve skutečnosti ČR vyvážené výrobky často pouze kompletuje a technologické zařazení výrobků proto neodpovídá náročnosti výroby. Podíl inovačních podniků v České republice se přitom pohybuje těsně pod průměrem EU. Zřetelné jsou relativně horší výsledky aplikovaného výzkumu, který je pro využití inovací v ekonomice zásadní.*“ (MPO, 2011a)

Nejvýznamnější nárůst exportu v roce 2010 v porovnání s rokem 2007 je patrný u minerálních paliv (o 25,7 mld. Kč), u chemikálií (o 17,1 mld. Kč.), u strojů a dopravních prostředků (o 11,1 mld. Kč.), u průmyslového zboží (o 10,9 mld. Kč.), u nepoživatelných surovin (o 9,8 mld. Kč.), u potravin (o 8,5 mld. Kč.), u nápojů (o 2,6 mld. Kč.) a u živočišných olejů (o 1,7 mld. Kč.). Export tržních výrobků v roce 2010 zaznamenal pokles oproti roku 2007 o 59,9 mld. Kč. (ČSÚ, 2009, 2011a, 2011b)

2.3 Exportní strategie

Současná státní podpora financování exportu je realizována v České republice prostřednictvím České exportní banky (ČEB) a Exportní pojišťovací a garanční společnosti (EGAP) a vychází z Exportní strategie České republiky pro období 2006 – 2010, která byla prodloužena do konce roku 2011. Hospodářskou prioritou současné vlády je realizace aktivní, důsledné proexportní politiky současně s podporou hospodářských zájmů ČR. S cílem snížit dopady celosvětové ekonomické krize na české exportéry, došlo v roce 2010 k navýšení finančních zdrojů pro činnost ČEB a EGAP. Strategie počítá s tímto trendem navyšování finančních prostředků i v průběhu roku 2011. Mezi budoucími úkoly státní proexportní podpory se klade důraz na maximální podporu inovací a produktů s vysokou přidanou hodnotou a na hledání nových vývozních teritorií. (MPO, 2011b)

Rovněž Petříček vyzývá k hledání nových exportních trhů a ke stimulaci českých exportérů na vybrané trhy „*Převládá tendence, aby se podpora exportní politiky stala aktivnější, adresnější a také dravější. Větší aktivita a adresnost podpory se bude prosazovat v rámci posilování přímé asistence českým exportním firmám na zahraničních trzích a také v rámci cílené propagace země na těch trzích, kde je předpoklad pro růst české produkce. Jinými slovy, je třeba prioritně podporovat ta teritoria, kde existují reálné šance dosáhnout nevyšších pozitivních efektů a tlačit do nich české exportéry.*“ (Petříček, 2007, s. 108-109)

Jedním z důsledků ekonomické krize je odhalení slabých stránek procesu státní finanční podpory exportu. Nová Exportní strategie pro období 2012 – 2015 má být více provázána se Strategií konkurenceschopnosti ČR a s Konceptí zahraniční politiky ČR. Vzniklé mezidobí vytváří prostor pro porovnání systémů státní finanční podpory v zahraničí a k využití těchto poznatků v novém modelu exportní strategie.

V Německu jsou, na rozdíl od ČR, do systému státní finanční podpory exportu více zapojeny soukromé subjekty. Vývozní úvěry nabízejí komerční banky. Stát jim poskytuje dorovnání mezi úrokovou sazbou, kterou určuje OECD, a náklady na opatření peněz na finančních trzích. Součástí finančního dorovnání ze státní pokladny je i určitá prémie. Pojištění vývozních úvěrů se státní podporou je zaměřeno na pojištění exportu proti komerčním a politickým rizikům. Je prováděno prostřednictvím Euler Hermes Kreditversicherungs-AG a PricewaterhouseCoopers Aktiengesellschaft Wirtschaftsprüfungsgesellschaft. Během roku 2009 byl v rámci státní podpory pojištěn export v hodnotě 22,4 mld. euro. V roce 2010 došlo k navýšení hodnoty ukazatele pojištěného exportu na 32,5 mld. euro a tím bylo v šedesátileté historii státního pojištění vývozních úvěrů dosaženo největšího objemu pojištěné hodnoty vývozu. (BMW, 2011)

Na Slovensku státní finanční podporu exportu realizuje jedna státní instituce, Exportno-importná banka Slovenskej republiky (EXIMBANKA SR), která poskytuje jak vývozní úvěry, tak pojištění exportu. V lednu roku 2011 uzavřela s Euler Hermes Kreditversicherungs-AG rámcovou zajišťovací smlouvu, která umožní společné rozšíření působnosti slovenských a německých exportérů, s podporou obou státních institucí, na trhy třetích zemí. (EXIMBANKA SR, 2011a)

3 Řešení problému

3.1 Vyhodnocení činnosti ČEB

ČEB poskytuje vývozní úvěry v cizích měnách, především v eurech a v amerických dolarech, proto má na jejich korunové vyjádření vliv směnný kurz. Výhodou pro exportéry je nízká úroková sazba, za kterou jsou úvěry poskytovány. Takové úrokové sazby, jaké poskytuje ČEB, získají vývozci od tuzemských komerčních bank jen těžko. ČEB financuje export zboží a služeb především na zahraniční trhy, na které tuzemské komerční banky vývozní úvěry z různých důvodů poskytují jen omezeně, nebo vůbec neposkytují. V roce 2009 se ČEB začala orientovat více na financování vývozu MSP s cílem podpořit domácí exportéry v době ekonomické krize.

ČEB pomáhá financovat vývozní operace, které jsou spojeny s dlouhodobým financováním. Banka reagovala na dopady ekonomické krize a poskytla v roce 2009 podporu českým exportérům ve formě vývozních úvěrů v hodnotě 40797 mil. Kč. To je největší objem finančních prostředků v porovnání s předchozími lety. (ČEB, 2010)

Strukturu nově podepsaných smluv podle jednotlivých let prezentuje Tab. 3. Na první pohled je patrné, že celkový objem podepsaných smluv v letech 2008 a 2009 rostl. V roce 2009 dosáhl objem podepsaných smluv na financování vývozních operací, včetně poskytnutých záruk a odkupu pohledávek, 25109 mil. Kč. To je

o 22,4 % více než v roce 2008, kdy objem podepsaných smluv dosáhl hodnoty 20513 mil. Kč. Největší podíl podepsaných smluv tvoří odběratelské úvěry, které v roce 2009 činily 50,9 % z celkového objemu. V roce 2009 oproti roku 2008 došlo k růstu podepsaných smluv prakticky u všech produktů. Výjimku tvoří podepsané smlouvy na úvěry, zaměřené na výrobu pro vývoz, jejichž objem klesl o 5556 mil. Kč. Takový úvěr umožňuje české firmě financovat pouze náklady, které souvisí s dodávkou do zahraničí. Velký zájem projeví čeští vývozci o nový produkt, kterým byl odkup vývozních pohledávek splatných v budoucnosti. Podepsané smlouvy na odkup pohledávek tvořily nezanedbatelnou část celkového portfolia podepsaných smluv, a to 24,1 %. Odkup vývozních pohledávek totiž umožňuje českým exportérům realizovat pohledávku z budoucího vývozu již nyní. Tím podnik zlepšil svou likviditu, která pro české podniky představuje v období ekonomické krize jeden z největších problémů. (ČEB, 2007, 2009, 2010) V roce 2010 nastal v historii banky boom v objemu nově podepsaných smluv, který dosáhl 43787 mil. Kč. (ČEB, 2011)

Tab. 3: Struktura objemů nově podepsaných smluv v letech 2007 - 2009 (mil. Kč)

	2007	2008	2009	Meziroč. změna '07-'08	Meziroč. změna '07-'08 v %	Meziroč. změna '08-'09	Meziroč. změna '08-'09 v %
Refinanční úvěry	194,15	0	0	-194,15	-100,0	0,0	N/A
Dodavatelské úvěry	776,6	184	1115	-592,6	-76,3	+931,0	+506,0
Odběratelské úvěry	11843	11713	12783	-130	-1,1	+1070,0	+9,1
Úvěry na investice	1942	884	1755	-1058	-54,5	+871,0	+98,5
Úvěry na výrobu pro vývoz	2524	7523	1867	+4999	+198,1	-5656,0	-75,2
Záruky	2136	204	1546	-1932	-90,4	+1342,0	+657,8
Odkup pohledávek	0	5	6042	+5	N/A	+6037,0	+120740
Celkem	19415	20513	25109	+1098	+5,7	+4596,0	+22,4

Pozn. Údaje pro rok 2010 nejsou v době psaní příspěvku k dispozici.

Zdroj: (ČEB 2008, 2009, 2010) a vlastní výpočty na základě dat ČEB

Teritoriální strukturu nově podepsaných smluv dle cílové země exportu, poskytuje Tab. 4. Z přehledu je patrná změna, která se udála mezi roky 2007 a 2009. Podle objemu nově podepsaných smluv lze usuzovat, že vývoz vzrostl téměř do všech ekonomik. Vzestup vývozu je možné pozorovat u členských států EU, rozvojových ekonomik, zemí SNS i u ostatních vyspělých zemí. Meziroční změna v roce 2009 oproti roku 2008 vykazuje pokles nově podepsaných smluv do členských států EU o 11,4 %, do vyspělých zemí mimo EU o 72,1 % a do ostatních zemí o 43,9 %. Meziroční růst objemu podepsaných smluv vykazují smlouvy na financování vývozu do rozvojových ekonomik, přičemž objem smluv v roce 2009 nedosáhl úrovně z roku 2007. Nárůst objemu smluv je zřejmý u financování exportu do zemí SNS, který vzrostl v roce 2009 oproti roku 2008 o 6685 mil. Kč, což činí nárůst téměř o 61 %. Největší podíl zaujímají nově uzavřené smlouvy na financování exportu do Ruska. (ČEB, 2008, 2009, 2010) Financování vývozních úvěrů do Ruska získalo dominantní postavení v teritoriální struktuře podepsaných smluv. Přitom podíl exportu do Ruska

na celkovém vývozu zboží činil v roce 2009 2,3 % a v roce 2010 pak 2,7 %. Je možné konstatovat, že ČEB finančně podporuje vývoz do země, která činí pouze nepatrný podíl na celkové teritoriální struktuře exportu. Na jedné straně to napomáhá diverzifikovat cílové země exportu, snižuje závislost českého exportu na členských zemích EU a pomáhá hledat nové teritoria. Na druhé straně je nutné zmínit, že zaměření finanční podpory převážně na ruské teritorium sebou přináší větší koncentraci rizika.

Tab. 4: Teritoriální struktura nově podepsaných smluv podle cílové země vývozu v letech 2007 - 2009 (mil. Kč)

	2007	2008	2009	Meziroč. změna '07-'08	Meziroč. změna '07-'08 v %	Meziroč. změna '08-'09	Meziroč. změna '08-'09 v %
Země EU	1164,9	4898	4341	+3733,1	+320,5	-557	-11,4
Rozvojové ekonomiky	2523,95	158	1667	-2366	-93,7	+1509	+955,1
Země SNS	12619,8	10995	17680	-1624,8	-12,9	+6685	+60,8
Ostatní země	2718,1	617	346	-2101,1	-77,3	-271	-43,9
Vyspělé země (mimo EU)	388,3	3845	1074	+3456,7	+890,2	-2771	-72,1
Celkem	19415	20513	25109	+1098	+5,7	+4596	+22,4

Pozn. Údaje pro rok 2010 nejsou v době psaní příspěvku k dispozici.

Zdroj: (ČEB 2008, 2009, 2010) a vlastní výpočty na základě dat ČEB

Jedním z důležitých opatření, kterým se ČEB snažila zmírnit dopady poklesu zahraniční poptávky v důsledku ekonomické krize, bylo její zaměření se na podporu exportu malých a středních podniků. Banka podporuje financování přímého exportu MSP, kterým nabízí úvěrové produkty typu: financování výroby pro vývoz a krátkodobé financování vývozu. Mimo to poskytuje i bankovní záruky provozního financování od komerčních bank pro MSP, coby subdodavatelům vývozců. Podíl objemu nově podepsaných smluv MSP na celkovém objemu v roce 2009 činil 2130 mil. Kč, což je 8,5 %. (ČEB, 2010)

3.2 Vyhodnocení činnosti EGAP

EGAP podporuje český export zboží a služeb poskytováním pojištění vývozních úvěrů proti teritoriálním rizikům a komerčním rizikům, které komerční banky nepojistí. Státní podpora je realizována formou ručení státu za závazky, které vznikají z uzavřených pojistných smluv a to formou pojištění exportních rizik spojených s úvěrem. Jak je patrné z Tab. 5 stoupl v roce 2009 zájem o pojištění vývozních úvěrů. Objem nově pojištěných úvěrů se státní podporou činil 61817 mil. Kč. Meziroční nárůst činil 18784 mil. Kč. K nově uzavřeným pojistným smlouvám bylo předepsáno pojistné ve výši 1215 mil. Kč. Rovněž bylo vyplaceno 1105 mil. Kč na pojistném plnění, což je o 807 mil. Kč více, než v předchozím roce. Jednou z příčin byly nesplacené vývozní úvěry na financování exportu na Kubu. Vymožené pohledávky

v roce 2009 činily 130 mil. Kč, což je o 449 mil. Kč méně, než v roce 2008. (EGAP, 2008, 2009, 2010)

Tab. 5: Objem obchodů EGAP v letech 2007 - 2009 (mil. Kč)

	2007	2008	2009
Předepsané hrubé pojistné	1381	905	1215
Vyplacená pojistná plnění	589	298	1105
Vymožené pohledávky	193	579	130
Objem nově pojištěných úvěrů se státní podporou	49992	43033	61817

Zdroj: (EGAP, 2008, 2009, 2010)

Největší zájem byl v roce 2009 již tradičně o pojištění vývozního odběratelského úvěru, které činilo 47 % z celkového objemu nově uzavřených pojistných smluv. Přibližně polovina z nich připadala na pojištění exportu do Ruska, dále pak do Ázerbájdžánu, Tuniska a na Slovensko. Pojištění úvěrů na předexportní financování představovalo 19% podíl na celkovém objemu nově uzavřených pojistných smluv. Jednalo se především o obchodní případy exportu na Slovensko. (EGAP, 2010)

Teritoriální zaměření produktů EGAP vyplývá z poptávky exportérů a bank, které jim poskytují vývozní úvěry. Strukturu pojistných smluv v členění podle zemí vývozu charakterizuje Tab. 6. Největší podíl tvoří pojistné smlouvy vývozu do Ruska. (EGAP, 2008, 2009, 2010) Vývoz zboží do Ruska tvořil v roce 2009 2,3 % z podílu na celkovém exportu. Z toho vyplývá, že EGAP finančně podporuje export do teritoria, které se pouze nepatrně podílí na celkovém vývozu. I zde je nutné upozornit na rizika vyplývající z úzkého teritoriálního zaměření při finanční podpoře českého exportu.

Tab. 6: Pojistné smlouvy podle zemí vývozu v letech 2007 - 2009 (v %)

	2007	2008	2009
Ázerbájdžán	5	-	3,8
Kazachstán	4	-	-
Gruzie	12	3,3	1,9
Pákistán	11	-	-
Rusko	42	48,6	38,5
Kuba	4	-	-
Ukrajina	2	5,2	5,3
Bulharsko	5	-	-
Bělorusko	-	3	-
Indie	4	5	3,7
Slovensko	-	4,7	11,7
Ostatní (pod 2 %)	7	25	13,5

Zdroj: (EGAP, 2008, 2009, 2010)

V reakci na důsledky ekonomické krize došlo k navýšení pojistných kapacit EGAP. Mezi protikrizová opatření patří dočasné navýšení pojistného krytí u vývozních úvěrů až na 99 %. Dále došlo k trvalé změně principu podpory vývozu zboží a služeb národního původu na princip podpory vývozu zboží a služeb v národním zájmu. Jde o to, že dříve mohly být pojišťovány pouze vývozy podniků se sídlem v ČR, nově mohou být nyní pojišťovány i exporty dceřiných společností v zahraničí, neboť jejich výroba je považována za české produkty. EGAP zavedl pro MSP pojištění předexportního financování výroby a pojištění bankovních záruk vystavovaných v souvislosti s vývozním kontraktem. (EGAP, 2010)

3.3 Protikrizová opatření v oblasti státní podpory financování exportu v zahraničí

Německo zavedlo v systému státní podpory financování exportu protikrizová opatření s omezenou platností do konce roku 2010, tak jak je povolila Evropská komise v srpnu 2009. Mezi opatření patřilo především pojištění krátkodobých vývozních úvěrů do zemí EU a OECD, přičemž zboží má být dodáno nejpozději do 30. 6. 2011. S cílem udržet pracovní místa v důležitých exportních odvětvích, byla rozšířena nabídka pojištění vývozních úvěrů, např. došlo ke zvýšení maximální možné částky u směnečného rukojemství. Dále bylo umožněno navýšit pojistné krytí na 95 % škod krytých pojištěním. Po skončení omezené platnosti protikrizových opatření, převzaly soukromé úvěrové pojišťovny za obvyklých podmínek uzavřená pojištění krátkodobých vývozních úvěrů se státní podporou do zemí EU a OECD, bez nutnosti nových prověrek bonity klientů. (AGA Portal - AuslandsGeschäftsAbsicherung, 2010)

Evropská komise, na základě žádosti dne 21. 12. 2010, povolila poskytovat i nadále pojištění krátkodobých vývozních úvěrů se státní podporou německým exportérům do vybraných pěti zemí EU a OECD. Jsou to následující státy cílového vývozu: Bulharsko, Island, Lotyšsko, Litva a Rumunsko. Udělená výjimka je časově omezená do konce roku 2011, přičemž zboží má být dodáno nejpozději do 30. 6. 2012. Podmínkou získání této podpory je uzavření smlouvy o obchodu do konce roku 2011. Až na tuto výjimku je současný systém pojištění krátkodobých vývozních úvěrů stejný jako před hospodářskou krizí. Stále jsou platná tato zvláštní protikrizová opatření:

- Spoluúčast může být na základě návrhu exportéra za úplatu snížena na 5 %.
- V ojedinělých případech může stát poskytnout směnečné rukojemství.
- Stát nabízí komerčním bankám převzetí rizika, která vyplývají z potvrzení akreditivu. (AGA Portal - AuslandsGeschäftsAbsicherung, 2010)

EXIMBANKA SR představila aktualizovanou podporu slovenských exportérů ještě před projevením následků hospodářské krize, v září 2007. Střednědobá strategická orientace obsahuje vize a cíle na následující období a specifikuje proexportní opatření:

- Rozšíření nabídky pojišťovacích služeb a exportních úvěrů na země s vysokým potenciálem růstu a vyšším stupněm rizika. EXIMBANKA SR se zaměří ve větší míře na podporu exportu do Ruska, Ukrajiny, balkánských zemí, jihovýchodní Asie, Číny, Jižní Korey a Indie.
- Rozšíření produktů zaměřených na podporu MSP.

- Rozšíření podpory exportu zboží s vysokou přidanou hodnotou.
- Zvýšení objemu pojištění vývozu, především v oblasti neobchodovatelného rizika. (EXIMBANKA SR, 2011b)

Výše zmíněná proexportní opatření měla zvýšit objem exportu zboží a služeb v průměru o 15 až 20 % ročně. Cíl byl splněn pouze v roce 2007, kdy meziroční změna objemu slovenského vývozu vykázala růst o 15,8 %, avšak již v roce 2008 se projevilo zpomalení tempa růstu slovenského zahraničního obchodu v důsledku celosvětové krize. Byl proto vydán dokument „Priority proexportnej politiky na roky 2009 – 2010“, který potvrdil důležitost zachování opatření z roku 2007, která mají být účinná v dlouhodobém horizontu. Období hospodářské krize bude využito k vytvoření podmínek pro udržení trendu růstu slovenského exportu, hned jak začne krize ustupovat. Mezi definovaná protikrizová opatření patří:

- Diverzifikace teritoriální orientace proexportní politiky na zahraniční trhy s potencionálním růstem v rozvojových zemích.
- Využívání a rozšiřování státní finanční podpory exportu MSP v souvislosti s investicemi do moderních technologií a inovací.
- Podpora snižování energetické náročnosti a využívání obnovitelných zdrojů energie.
- Podpora vývojové a inovační činnosti s cílem podpořit vývoz zboží s vyšší přidanou hodnotou. (MZV SR, 2009)

4 Závěr

Celosvětová ekonomická krize zasáhla český vývoz nejcitelněji v roce 2009, kdy byl zaznamenán meziroční pokles objemu exportu zboží o 13,8 %. Z uvedené struktury exportu zboží vyplývá silná orientace na vnitřní trh EU a na vývoz zboží s nižší přidanou hodnotou. Současná koncepce státní podpory financování exportu pro uvedené problémy nenabízí řešení s dlouhodobým efektem. Instituce vládní podpory financování exportu by mohly přistupovat diferencovaně k finanční podpoře exportu zboží na nová teritoria s rostoucím potenciálem a k podpoře vývozu high technologií.

V České republice jsou zřízeny dvě státní organizace, které realizují státní podporu financování exportu. ČEB poskytuje exportní úvěry a EGAP nabízí pojištění rizik spojených s vývozem. V Německu je mnohem více do přerozdělování státní podpory financování exportu zapojen soukromý sektor. Vývozní úvěry se státní podporou poskytují komerční banky, kterým stát dorovnává úrokové rozdíly. Euler Hermes a PwC poskytují státní finanční podporu pojištění vývozních úvěrů a obchodů. Na Slovensku byla zřízena jediná instituce, která poskytuje exportní bankovní i pojistné produkty. V období narůstajícího státního zadlužení ČR a s ohledem na výzvy k úsporám ve státním rozpočtu je aktuální zamýšlet se nad institucionální reformou státní podpory financování exportu. Německý model by se mohl stát příkladem i pro ČR a podpořit sloučení ČEB a EGAP v jednu instituci, která by se zabývala převážně pojištěním exportních aktivit. Vývozní úvěry se státní podporou by se mohly stát součástí produktové nabídky soukromého sektoru. Ušetřené finanční prostředky by

měly zůstat v systému exportního financování a podpořit výzkum a vývoj výrobků s vyšší přidanou hodnotou.

Příspěvek hodnotí protikrizová opatření v ČR a upozorňuje na koncentraci rizika souvisejícího s orientací produktů institucí vládní podpory exportu na ruský trh. Z produktů ČEB je největší zájem o odběratelské úvěry, z produktů EGAP o pojištění vývozního odběratelského úvěru. Největší část realizovaných obchodů obou institucí tvoří úvěry a pojištění související s vývozem do Ruska, přičemž podíl exportu do Ruska na celkovém exportu se pohybuje pod 3 %. Je namístě diferencovat státní podporu financování exportu, více podpořit vývoz na nová teritoria a zamezit tím riziku silné koncentrace podpory na jeden trh. Mezi úspěšná opatření ČEB a EGAP patří především větší zaměření na MSP. Nové produkty, určené pro MSP, nejsou opatřeními s krátkodobou platností, ale naopak jedná se o nástroje proexportní politiky, které je vhodné dále rozvíjet a od kterých lze očekávat pozitivní dlouhodobý efekt na exportní aktivitu.

Poděkování

Tento článek byl zpracován s podporou výzkumného projektu: IGA 7720 „Finanční krize a její dopady, výzvy a ponaučení“ financovaný Interní grantovou agenturou VŠFS.

Použité zdroje

- [1] CEA. 2011. *Passenger cars: 2009 registrations down 1,6% compared to 2008*. [online]. c2011. [cit. 2011-02-11]. Dostupné z WWW: <http://www.acea.be/index.php/news/news_detail/passenger_cars_2009_registrations_down_16_compared_to_2008>.
- [2] AGA – Portal - AuslandsGeschäftsAbsicherung. 2010. *Sicher durch die Krise – aktuelle Entwicklungen*. c2010. [cit. 2011-03-06] Dostupné z WWW: <http://www.agaportal.de/pages/portal/presse/hintergrund/finanzkrise_erweiterte_deckungsm.html>.
- [3] BMWI. 2011. *Exportkreditgarantien des Bundes stärken die deutsche Wirtschaft*. [online]. Publikováno dne: 15. 2. 2011. [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.bmwi.de/BMWi/Navigation/Presse/pressemitteilungen,did=380812.html>>.
- [4] ČEB. 2008. *Výroční zpráva 2007 – aktualizovaná*. [online]. Publikováno dne: 25. 7. 2008. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.ceb.cz/images/stories/soubory_PDF/vyrocnizpravy/vyrocnizpr_2007_cz_kv.pdf>.
- [5] ČEB. 2009. *Výroční zpráva 2008*. [online]. Publikováno dne: 13. 3. 2009. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.ceb.cz/images/stories/soubory_PDF/vyrocnizpravy/vz_cz_2008.pdf>.

- [6] ČEB. 2010. *Výroční zpráva 2009*. [online]. Publikováno dne: 29. 3. 2010. [cit. 2011-02-18]. Dostupné z WWW: <http://www.ceb.cz/images/stories/soubory_PDF/vyrocni-zpravy/vz_cz_2009_CD.pdf>.
- [7] ČEB. 2011. *Česká exportní banka uzavřela v loňském roce nové smlouvy v objemu 44 miliard korun*. [online]. Publikováno dne: 28. 1. 2011. [cit. 2011-02-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceb.cz/content/view/1330/55/>>.
- [8] ČSÚ. 2009. *Zahraniční obchod České republiky v lednu až prosinci 2008*. [online]. Aktualizováno dne: 20. 4. 2009. [cit. 2011-02-09]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/6001-08-v_lednu_az_prosinci_2008>.
- [9] ČSÚ. 2011a. *Zahraniční obchod ČR v roce 2009*. [online]. Aktualizováno dne: 5. 1. 2011. [cit. 2011-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/6008-10>>.
- [10] ČSÚ. 2011b. *Vývoj zahraničního obchodu v roce 2010*. [online]. Zveřejněno dne: 7. 2. 2011. [cit. 2011-02-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/782D0040C62E>>.
- [11] EGAP. 2008. *Výroční zpráva 2007*. [online].c2008. [cit. 2011-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.egap.cz/dokumenty/vysledky-hospodareni/vyrocni-zprava-2007.pdf>>.
- [12] EGAP. 2009. *Výroční zpráva 2008*. [online].c2009. [cit. 2011-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.egap.cz/dokumenty/vysledky-hospodareni/vyrocni-zprava-2008.pdf>>.
- [13] EGAP. 2010. *Konsolidovaná výroční zpráva za rok 2009*. c2010. [cit. 2011-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://www.egap.cz/dokumenty/vysledky-hospodareni/konsolidovana-vyrocni-zprava-2009.pdf>>.
- [14] EXIMBANKA SR. 2011a. *EXIMBANKA SR podpísala rámcovú zaistiteľskú zmluvu s nemeckým Euler Hermes Kreditversicherungs-AG*. Publikováno dne: 9. 2. 2011. [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.eximbanka.sk/buxus/generate_page.php?page_id=16212>.
- [15] EXIMBANKA SR. 2011b. *Zámery EXIMBANKY SR*. c2011. [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.eximbanka.sk/buxus/generate_page.php?page_id=244>.
- [16] MPO. 2011a. *Analýza konkurenceschopnosti České republiky*. [online]. Publikováno dne: 24. 1. 2011. [cit. 2011-02-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument83603.html>>.
- [17] MPO. 2011b. *Zpráva o plnění exportní strategie České republiky pro období 2006 – 2010 za rok 2010 – Exekutivní shrnutí*. [online]. Publikováno dne: 25. 1. 2011. [cit. 2011-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument83630.html>>.
- [18] MZV SR. 2009. *Priority proexportnej politiky na roky 2009 – 2010*. [online]. c2009. [cit. 2011-03-05]. Dostupné z WWW: <http://www.foreign.gov.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_92448C7E3ECA>.

A090C125767A005B9D4C_SK/\$File/Priority_proexportnej_politiky_na_roky_2009_2010.pdf>.

- [19] PETŘÍČEK, V. 2007. *Česká podpora podnikání v evropském kontextu*. 1. vydání. Praha: Corona Communications s.r.o., 2007. 176 s. ISBN 978-80-903954-2-8.

Kontaktní adresa

Ing. Martina Šudřichová

Vysoká škola finanční a správní

Fakulta sociálních studií, Katedra práva

Estonská 500, 101 00 Praha 10, Česká republika

Email: martina.sudrichova@vsfs.cz

Tel.: (+420) 312 242 187

Doručeno redakci: 31. 03. 2011

Recenzováno: 13. 06. 2011

Schváleno k publikaci: 09. 08. 2011